

Ev Nöbeti

Neriman Polat eleştirel dili ve radikal duruşu ile gündelik hayattaki politik yaklaşımını çalışmalarına taşımayı başarabilen, çizgisini ve duruşunu koruyabilen nadir sanatçılardan. Çalışmalarında çoğunlukla ön plana çıkan iktidar eleştirisi, kişisel ve profesyonel yaşamındaki her türlü iktidarı sorgulayan tutumunun da bir yansıması. Sanat piyasasının kurallarını benimsemeyen, güncel sanat dünyasının hiyerarşik yapısına çomak sokanlardan biri olarak iktidarın eleştirisini yapmakla kalmıyor, onunla yaşamının her alanında mücadeleye devam ediyor.

Polat, çalışmalarında gündelik hayatın içindeki söylemleri, gizli iktidar biçimlerini ve bunların insanlar ve nesnelere üzerindeki yansımalarını, katmanları tek tek açarak olaylar arasındaki ilişkileri inceliyor. Son dönem çalışmalarında sermayenin ve iktidar ilişkilerinin baskısı altında dönüşen şehir üzerinden, yaşadığımız dönüşümleri, mülkiyet ve aidiyet kavramlarını ele alan sanatçı, "Ev Nöbeti" sergisinde ise içeriden bir bakışla, evde kadının yaşadığı dönüşümleri ve toplumsal baskıları inceliyor. Ataerkil düzenin kadın üzerindeki baskısını ve kontrol mekanizmalarını evin içinden dışarı doğru bir bakışla katman katman açıyor.

Sergide apartman levhası mı, mezar taşı mı olduğunu kestiremediğimiz yaldızlı "Ev Nöbeti" tabelası, erkek devletin aile kurumunu yücelterek eve mahkum ettiği kadının, ev içinde yaşadığı tekinsizliğin, parçalanmışlığın ve güvensizliğin ilk işareti olarak izleyiciyi karşılıyor.

Girişte yer alan "Adım" isimli fotoğraftaki küçük kızın doğaya, aileden bağımsız bir birey olarak kendini keşfetmeye doğru attığı adımları, kadının birey olarak var olabilme mücadelesinin çok küçük yaşta başladığını gösteriyor. Kızın adımındaki belirsizlik ve dumanlı görünüm, fotoğrafa şiirsel bir atmosfer katarken, sağda mangal yapan aile bireyleri, küçük kızın adımlarının çok uzağa gidemeyeceğini hatırlatarak izleyiciyi gerçekliğe çekiyor. Fotoğrafta hangi yönün kız için güvenli olduğu ve adımlarını daha da ileri götürüp götürmeyeceği belirsiz kalıyor.

Sergide farklı malzemeler ve farklı anlatım dilleri kullanan Polat, kadının ev içinde yaşadığı cinneti vurgulayan "Kesmek Üzerine" serisinde ışıklı kutu kullanmayı tercih ediyor. Sergideki tek eski çalışma olması ile dikkat çeken bu seride kadının kendisiyle hesaplaşması, evdeki cinnet hali, sterillik ve hijyen takıntısı, penis kesme ile sonlanıyor. Polat, bu resimsel fotoğraflarda kendisinin de ev nöbetinde olduğunun bir ifadesi olarak kendini model olarak kullanmakta. Kolajlarda ev içi, toplumsal yapının empoze ettiği gibi bir bütünlük ve aidiyet hissini değil, tam tersi güvensizliği, parçalanmışlığı temsil ediyor.

"Yatak" isimli fotoğrafta boş yatak üzerindeki yastıklar, yapılan müdahale ile fotoğrafın öznesi haline geliyor. Sarı monokrom renk ile tekinsizlik hissini sardığı bu yatak, evde hiçbir yerin huzurlu olmadığına dikkat çekerken, kadınların en zor dile getirdikleri ve de eril hukuk karşısında en zor ispat edebildikleri ev içi cinsel şiddete de göndermede bulunuyor. İzleyici, yastıklar arasındaki ilişkiye dahil edilerek, evin içindeki mahremiyetin, mahkumiyete dönüşmesi ihtimalini sorgulamaya davet ediliyor. Bir başka çalışmada aynı yatakta kadın, kendi kendinin güvenlik görevlisi olarak yatıyor. Bu sefer karşı taraftan gelecek olan her türlü müdahaleye ve saldırıya hazırlıklı.

Şiddetin en yakınından gelmesi ve de ne zaman geleceğinin bilinmemesi, kadın için evi her zaman tetikte olması gereken güvensiz bir bölgeye çeviriyor. Bu anlamda "Kemer" isimli fotoğraf, erkek şiddetinin iyi bir tasviri. Bu karede kemeri sıkan, şiddeti uygulayan gözükme de kadın her zaman bu tehdit altında yaşamını sürdürüyor. Aynı belirsizlik, yani kadının her an şiddete maruz kalabileceği hissi, tanımsız bir mekânda yerde yatan kadının yer aldığı isimsiz çalışmada da var. Kadının yanındaki satır, olmuş ya da olacak olan bir şiddet eyleminin ipucunu veriyor. Bu fotoğrafta

da sanatçının kendi bedenini kullanması, erkek egemen bir düzende yaşadığımız sürece, kurtarılmış kadın diye bir şeyin olmadığını vurgulamakta.

“Suç Mahali” isimli videoda ise sanatçı bu sefer evin içine değil, dışarının tekinsizliğine odaklanmış. Yüksek ve hızlı nefes sesi, korku ve kaçma hissi yaratıyor ama videoda bir korku nesnesi yer almıyor. Dışarı olması, bu korku için yeterli oluyor. Bu sebeple kadın için, baskı, tehdit ve şiddet içerse de ev nöbetini bırakıp dışarı çıkmak o kadar da kolay değil.

“Azrail Kadınlar” serisinde izleyici, kadın azrailin bir vicdan nöbetçisi gibi içeride ve dışarıda gezindiği, hikâyesiz bir kurguya tanık oluyor. Doğadan gelen bu süper kahraman, kadınların intikamını almak için evlerde, inşaat alanlarında bir tür ilahi adalet uygulayıcısı, bir tür intikam nöbetçisi gibi dolaşiyor. Sanatçının azraili hem bir kadın, hem de bir kurtarıcı olarak kurgulaması, kadının özgürleşme mücadelesinde destek alabileceği tek dayanağın kendisi ve diğer kadınlar olduğunu vurguluyor.

Tüm bu sıkıntılı, tekinsiz ev yaşamı ve bastırılmış kadınlar, izleyiciyi sıkışmışlık hissi ile ümitsizliğe düşürürken, “Eşik” isimli video çalışması çıkış noktasını sunuyor. Hayal kırıklığı, huzursuzluk, güvensizlik, kullanılmışlık, sesini duyuramama, kendini var edememenin verdiği öfke ve isyan duygusu ile yükleri oldukça ağırlaşmış 6 kadın, mücadelenin ve özgürlüğünü inşa etmenin kolay olmadığını bilmelerine rağmen kapıyı çarpıp evden çıkarak, ev nöbetini terk ediyorlar. Evin dışına, sokağa çıkıyorlar çünkü ev içinde görünmez olarak mücadeleye devam etmenin imkânsızlığını biliyorlar. Videoda sırtlarında taşıdıkları dev sırt çantası, sergi mekânında da sergileniyor. Polat, sırt çantasını bu şekilde ikonlaştırarak, Gezi direnişinde otoriteye, baskıya ve adaletsizliğe hayır demek ve direnmek için sokağa çıkan kadınlara da gönderme yapıyor. Bu aynı zamanda şiddet uygulayan kocalarını terk ettikleri, kocalarına hayır diyebildikleri için ölüm tehlikesi altında yaşayan kadınların cesaretinin de bir ifadesi. Sergi mekânında yankılanan kapı çarpma sesi, kadınların ev nöbetinin artık bittiğini, direniş vaktinin geldiğini simgeliyor.

Serginin bütününe baktığımızda evin içerisinin ve dışarısının, kadının üzerinde yarattığı tedirginlik, baskı, şiddet tehdit hissediliyor ama bu tedirginliğin ya da şiddetin kaynağı, kişisi asla görünür olmuyor. Bu yaklaşım bir belirsizlik yaratmıyor; tam tersine aslında bu şiddetin ve baskının çok daha temel bir şeye dayandığına işaret ediyor. Erkek egemen toplumsal düzen ve onun iktidar ilişkilerinin kurduğu kontrol mekanizmaları. Bu toplumsal kontrol mekanizmaları bazen o kadar etkili oluyor ki, geri çekilseler bile kadın kendi kendinin baskı uygulayıcısı oluyor, özgürleşemiyor.

Neriman Polat’ın çalışmalarının çoğunluğunun ana konusunun toplumsal cinsiyet eşitsizliği olması şaşırtıcı bir durum değil ama “Ev Nöbeti” sergisinde tamamen kadın meselesine odaklanması oldukça cüretkâr bir yaklaşım. “Ev”in tekinsizliğine odaklanan bu sergi, feminist hareketin en önemli sloganlarından birinin “Kişisel olan politiktir”in altını çizerek kadın hareketi tarihindeki yerini alıyor.

ARZU YAYINTAŞ